

AZ ERDŐDY CSALÁD A KORA ÚJKORI MAGYAR KÖNYVTÁRTÖRTÉNETBEN

MONOK ISTVÁN

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ

A Magyar Királyság, Erdély, illetve Magyarország arisztokrata családjai történeti kutatásának reneszánszát éljük. Rengeteg esettanulmány, helyismereti és családtörténeti kutatás mellett már egy összegző idényű kézikönyvet is magunkénak tudhatunk Gyáni Gábor és Szilágyi Adrienn tollából.¹ Annak ellenére, hogy e kötetnek nem a XVIII. század az erőssége, az elemzési szempontok, elméleti felvetések megfontolandók a korábbi korokról alkotandó kép kialakításakor is. Ehhez az összefoglalóhoz jó alapul szolgálhatnak a legutóbbi évtizedek XVIII. századi arisztokrata kultúrája kutatásának nagyszerű eredményei. Monográfiák és tanulmánykötetek állnak rendelkezésünkre akkor, amikor egyetlen kiválasztott család művelődéstörténeti szerepéről, illetve könyves kultúrájáról formáljuk mondandónkat.² Vaderna Gábor pedig egy általa szerkesztett tanulmánykötet³ bevezető írásában⁴ pontokba szedve is megjelölte azokat a tudásterületeket, amelyeknek elemzése az arisztokrácia műveltségének vonatkozásában elvezethet egy új arisztokráciatörténeti kézikönyv megalkotásához. Ezen pontok között ugyan nem szerepel a könyves műveltség külön, azonban az iskoláztatás, a mecenatúra vagy akár a szórakozás színtereinek kutatása kapcsán is a korban legfontosabb médium, a könyv és a könyves világ bemutatása megkerülhetetlen.

Az Erdődy család számos tagja töltött be jelentős világi (katonai és közigazgatási) és egyházi tisztségeket már a XVI. és XVII. században is. A XVII. századi generációk tagjai közül Erdődy György (1613–1663) kitűnt Zrínyi Miklóshoz vagy Pázmány

¹ GYÁNI Gábor/SZILÁGYI Adrienn: *Az arisztokrácia tündöklése és bukása Magyarországon 1700–1957*. Budapest: HUN REN BTK TTI 2024.

² Csak példaként említem SZEMETHY Tamás: *Katonabárók és hivatalnok grófok. Új arisztokraták a 18. századi Magyarországon*. Budapest: MNL OL, BTK TTI 2020, KÖKÉNYESI Zsolt: *Az udvar vonzásában. A magyar főnemesség bécsi integrációjának színterei (1711–1765)*. Budapest: L'Harmattan 2022 (Humaniórák); *Nemesi oktatás, elitképzés a kora újkori Magyarországon*. (Szerk.): KÖKÉNYESI Zsolt. Budapest: L'Harmattan 2022 (Humaniórák).

³ *The Culture of the Aristocracy in the Habsburg Monarchy, 1750–1820*. (Ed.): Gábor VADERNA. Wien: Praesens 2022 (Verflechtungen und Interferenzen, Studien zu den Literaturen und Kulturen im zentraleuropäischen Raum 8.)

⁴ Gábor VADERNA: The Culture of the Aristocracy. A Central European Perspective. In: *The Culture of the Aristocracy in the Habsburg Monarchy, 1750–1820*. (Ed.): Gábor VADERNA. Wien: Praesens 2022, 22.

Miklóshoz hasonló karakterű franciás műveltségével,⁵ a fiatalon elhunyt Erdődy Ádám (1645–1668) pedig olaszos orientáltságával.⁶ Több szakíró is hangsúlyozta a család Habsburg-hűségét, illetve – olykor erőszakos – következetes katolicizmusát és azt a tényt, hogy a XVIII. század elejéről az Esterházy hercegi rokonság újabb súlyt adott a családnak.⁷ Ennek ellenére a család tagjainak könyveiről a XVIII. század közepéig csak szórványadatok láttak napvilágot, egyetlen kastély könyvtárának az összeírása sem került elő. Sőt, ha megnézzük a retrospektív magyar nemzeti bibliográfiák (RMK, RMNy, Petrik vagy éppen Horváth–Kónya F.⁸) mutatóit, a könyvkiadás támogatását, a nekik szóló ajánlásokat tekintve az Erdődyek nem rangjuknak megfelelő súllyal vannak jelen, még a XVIII. század elején is leginkább a főpap Erdődyek tűnnek ki e tekintetben. A családnak a magyar művelődésben betöltött szerepét legjobban ismerő kutató, Bubryák Orsolya 1624-től kezdődően számos hagyatéki leltárt vagy másféle összeírást közölt,⁹ meglepően kevés könyvelőfordulással. Igaz, művészettörténészként inkább a műtárgyakra (ékszerek, berendezési tárgyak, festmények, ruhák, szöttesek, fegyverek) koncentrált, ám a könyves adalékokat sem hagyta említés nélkül. Így is érdekes adatokkal találkozunk az adattárban.

Erdődy Anna (1595–1634), Alaghy Menyhért (1587–1631) özvegye a halála évében végrendelkezett. Testamentuma 22. pontja így hangzik:

„Az Varban leveő Bibliotecaban minemu keönyvek vadnak azokatis hattam az Uyhely Clastromhoz.”¹⁰

Az 1635-ben részletesen összeírt regéci javak közt ez olvasható:

„In domo proxime adiacenti. 257. Bibliotheca cum libris post modum in Aerarium translatis.”¹¹

⁵ Bálint UGRY: *East goes West, Cavalierstours of Hungarian Aristocrats in the Seventeenth Century*. Budapest: HUN-REN, MTI 2024, 80–91.

⁶ Uo., 91–104.

⁷ Erdődy IV. György (1680–1759) és Esterházy Anna Terézia (1684–1755) házasságáról van szó. Lásd PÉRCSEY András: „Bibliothecában nem lehet haszontalan könyv”. Erdődy János és Szilassy József könyvtárai. In: *Sic itur ad astra* 61 (2009), 157., BUBRYÁK Orsolya: *Családtörténet és reprezentáció. A galgóci Erdődy-várkastély gyűjteményei*. Budapest: MTA BTK 2013, I. 1. fejezet.

⁸ RMK I–III; RMK *Adalékok...*, 1912; RMNy; Petrik I–X, 1888–2018; HORVÁTH József: *A nagy-szombati, a kassai és a kolozsvári jezsuita felsőfokú iskolák promóciós könyveinek bibliográfiája*. Sajtó alá rend. KÓNYA Franciska. Budapest: MTA KIK 2025 (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei – Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae, 53(128).

⁹ Bubryák, 347–503.

¹⁰ Uo., 364.

¹¹ Uo., 373. A „domus” itt „palatium”-nak értendő, ahogy a dokumentum más helyein ez kiderül, így említik: „in domo seu palatio”.

A regéci várban lévő könyvek későbbi (1644. évi) összeírása kapcsán már régebben is próbáltam meghatározni,¹² hogy a vár birtoklás-¹³ és hivataltörténeti¹⁴ szereplői közül kié is lehettek. Alaghy Menyhértet már akkor is kizártam, ami a fenti adattal is megerősíthető, hiszen valószínűtlen, hogy Erdődy Anna protestáns könyvekkel kívánta volna boldogítani a sátoraljaújhelyi pálos – éppen elnéptelenedő – rendházat. Márpedig az 1644-ben összeírt kis gyűjteményben többségükben nem katolikus könyvekkel találkozunk.

1680-ban elhunyt Forgách Zsigmond Ádám (1605 körül–1645) özvegye, Batthyány Borbála. Garany községben lévő könyveit összeírták 113 tételben.¹⁵ Hagyatékán Batthyány Kristóf (1637–1687), Erdődy I. Sándor (1644–1681) és Csáky Pál osztozkodtak. Az Erdődyekhez került javak:¹⁶

„XV. Könyvek. 290. *Eöregb zöld Táblájú könyv, kiben mindenféle Magyar Országbi várok vadnak, No. 1.* 291. *Más könyv kiben legb inkább Puntiatorol vagon, No. 1.* 292. *Német könyvetske, No. 5.* 293. *Item Cantio, No. 1.*”

Valójában ebből az adatból sem tudunk meg semmi különlegeset a család műveltségéről.

Azt hiszem fantáziálhatunk arról, hogy Erdődy Ádám (1645–1668), aki Rákóczi Erzsébettel (?–1707) kötött házassága után pár héttel halt meg, feleségével közösen milyen udvartartást alakított volna ki. Egy Itáliában is nevelkedett ifjú és egy költővé lett asszony – kulturálisan sokat ígérő pár. Erzsébet második férjével, Erdődy III. Györggyel (1647/48–1712) nem élt harmonikus házasságban, kevés időt töltöttek együtt, így a költőnő halála utáni hagyatéki összeírásban szereplő könyvek¹⁷ a férj műveltségéről semmit sem mondanak (véleményem szerint az asszonyról sem, hiszen ezek szokványos, naponkénti vallásgyakorlati használatra kiadott könyvek, különösebb szellemi arculat nélkül).

¹² MONOK István: *A művelt arisztokrata. A magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI–XVII. században.* Budapest – Eger: Kossuth – Linceum 2012 (Kulturális örökség), 135–136.

¹³ MELEGH Szabolcs: A regéci vár birtoklástörténete. In: *A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara tudományos diákköri közleményei.* 1. kötet. 1999–2000. évi dolgozatok. (Szerk.): FAZEKAS Csaba. Miskolc: Miskolci Egyetem 2003, 129–144.

¹⁴ SÓS István: Tisztviselők és életkörülmények a regéci várban, a 17. század első felében. In: *Múlt-kor,* 2005. november 25. (utolsó megtekintés: 2025. augusztus 30.) http://www.mult-kor.hu/20051125_tisztviselok_es_letkorulmenyek_a_regeci_varban_a_17_szazad_első_feleben (utolsó letöltés: 2025. augusztus 30.)

¹⁵ *Magyarországi magánkönyvtárak II. (1580–1721).* (Sajtó alá rend.): FARKAS Gábor/KATONA Tünde/LATZKOVITS Miklós/VARGA András. Szeged: Scriptum 1992 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 13/2), 110–113.

¹⁶ Bubryák, 424.

¹⁷ Farkas/Katona/Latzkovits/Varga, 174–175.

Erdődy II. Kristóf Antal (1649–1704) ingóságait Pozsonyban halálakor írták össze. Az egyik szobában találtak

„Cuprum pro thesibus Ill[ustrissi]mi et R[evere]nd[issi]mi D[omi]ni Comiti Adami Erdődy ex sex frustis constans.”¹⁸

1709-ven fiai közül az egyik magához vett könyveket. 13 régebbi kiadású könyve mellett ismét említik a rézmetszeteket.

*„Item libros antiquos tredecim.
Item laminas Comitis Adami sub quibus Philosophiam defenderat N. 6.”¹⁹*

Az összeírás nem mondja meg, melyik „Ádám gróf”, de talán azonos Kristóf fiával, Erdődy László Ádám (1677–1736) nyitrai püspökkel (1706–1736), aki 1695-ben Bécsben védte meg filozófiai értekezését Szent László magyar király uralkodásáról.²⁰ Ezen értekezés ismert példánya szerint azonban nincsen benne kép, jóllehet az említett irat arra utalhat, hogy tézislakátja volt a védésnek. (Sem neki, sem a már említett Erdődy Ádámnak [1645–1668] nem ismert tézislakátja.)²¹

A művészeti élet mecénásaiként kiemelkedő Erdődyeket Bubryák Orsolya példában bemutatta, kezdve a részletes elemzést a horvát-szlavón bán Erdődy Tamással (1558–1724).²² A XVIII. századi Erdődyek közül több személyiség is kiemelhető lenne akkor, amikor a család szellemi arcát szeretnénk megrajzolni. Bubryák Orsolya is kiemeli azt a hatást, amelyet Esterházy Pál (1635–1713) jelentett példaként Erdődy IV. Györgyre (1680–1759). Az ismert könyvtártörténeti források is inkább rá, illetve Esterházy Anna Teréziától (1684–1755) született fiukra, Erdődy I. Nepomuk Jánosra (1723–1789) vonatkoznak. Emellett az ő és Pálffy Terézia lányára, Erdődy Teréziára (1747–1777). Mivel ez utóbbi olvasmányait dokumentáló levél Schönbrunnban (Chonbroun) 1761. szeptember 22-én kelt, mondandómat ennek bemutatásával kezdem. Erdődy Terézia (Esterházy János férje) a levelet nagybátyjának (*oncle*), Erdődy Kristófnak (1726–1778)²³ írta. Mivel sok érdekes hírrel nem szolgálhat, de nem

¹⁸ Bubryák, 437.

¹⁹ Uo., 463.

²⁰ RMK III, 7029.

²¹ Rögzítsük azonban azt is, hogy Erdődy I. György (1613–1663) douai-i tanulmányai befejeztével, Antwerpenben 1633-ban kiadott filozófiai tézislakátja sem ismert a retrospektív bibliográfia számára (Ugry 2024, 84–85.).

²² Bubryák, 87–112.

²³ MNL OL P 1314 Batthyány-család levéltára, Missilisek, Nr. 72044 (Viskolcz Noémi hívta fel figyelmemet a levélre). A levél címzése nem maradt fenn, a tartalmából következtethető, hogy Erdődy Kristófnak szól, hiszen tudósítja nagybátyját a másik nagybácsi egészségi állapotáról (*„L'oncle Marechall ce porte bien”*), és mivel a másik nagybácsi Erdődy Antal (1714–1769) tábornok volt (lásd Bubryák,

akarja a nagybácsit a szórakozás lehetősége nélkül hagyni, elküld neki egy jegyzéket, amelyen szereplő könyvek közül választhat.

„*Nous sommes arrivé icy depuis 15 jour, j'aurez souhaité pouvoir pendant et peut de tems amuser bien des nouvelles, mais n'en n'ayent point put trouver je vous envoy un Catalogue des livres que vous pourez choisir le quelle vous amusera le plus a lire.*”²⁴

A levél csatolmányaként a könyvjegyzék:

Nouveau Catalogue des livres quis se vendent
sous la main à la Comödie françoise à Vienne à l'usage des etranges²⁵

A vélhetően kivonat 30 könyvet sorolt fel, valóban vegyes témájúakat: a politikai elméletektől kezdve az életrajzi regényen át a valóban már kalandos, a szerelmi pikanteriát sem nélkülöző – „természetesen” párizsi – történetekig, gyakran megjelölve, hogy a könyvet kinek ajánlották, a mű vagy a kiadás melyik kortárs osztrák vagy magyar család melyik tagjával kapcsolatos. Kizárólag francia nyelvű könyveket sorol fel, vagyis ez a levél is bizonyosága annak a változásnak, amely a magyar, főleg udvari arisztokrácia olvasmányízlésében dokumentálható.²⁶

Erdődy Terézia másik nagybátyja, Erdődy Antal (1714–1769) is bibliofil könyvgyűjtő volt, de könyveiről nem ismerünk katalógust. Ismerjük viszont nyomtatott *exlibris*-ét egy, az esztergomi *Bibliotheca Ecclesiae Metropolitanae* állományában fennmaradt könyvből.²⁷

Közhelynek számít az arisztokrata családok könyvtártörténetében az állítás, hogy a könyvek csak ritkán vannak egyetlen kastélyban, a család – amellet, hogy több ágon gyarapodnak – tagjai több helyen élnek, egy-egy családfő is több szintéren éli kulturális életét. Amilyen forrásgazdagon követhető a galgóci kastély építésének, díszítésének és kincstára gyarapodásának története, olyannyira hiányzik az ottani

258–259.), kizárás alapon csak Kristóf maradt, mint a megszólításban szereplő „*Monsieur mon tres Chere[!] et tres Honoré Oncle*”.

²⁴ A levelet betűhíven idézem, Erdődy Terézia helyesírási hibáival együtt.

²⁵ A katalógus, amelyet Erdődy Terézia kivonatolt, vélhetően nyomtatott kiadvány volt, de ennek nem akadtam nyomára. 1762-ből ismert egy bécsi katalógus, de az másik kereskedő készlete: *Catalogue des livres françois reliés qui se trouvent a vendre au prix marqués dans la libraririe a l'enseigne de la Toison d'or sur le haut pont a Vienne en Autriche* 1762, imprimé chez Jean Jahm.

²⁶ GRANASZTÓI Olga: „A legkülönbözőbb könyveket olvasni”, Francia és német nyelvű szépirodalmi olvasmányok a 18. század végi Magyarországon. In: *Sic itur ad astra* 61 (2009a), 139–153.

²⁷ NÉMETHY Lajos: *Index signorum „ec-libris” dictorum Bibliothecae Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis – Az Esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár „ex-libris” könyvjegyeinek lajstroma*. Esztergom: Buzárovits Gusztáv 1903, 12, Nr. 72. A könyv jelzete 30280., Georg FRANCK (1643–1704): *De palingenesia sive resuscitatione artificiali plantarum, hominum et animalium ... revisus, emendatus ... a Ioanne Christiano NEHRINGIO*, Halle an der Saale, Felix du Serre, 1717.

könyvtár könyveinek összeírása. Fennmaradt ugyan a könyvtár berendezését részletesen dokumentáló inventárium,²⁸ de ez is a ritkaságtár, a csodakamra (*Kunst- und Wunderkammer*) forrása, és nem a könyvanyagé.

1789 4. Maji

Antiquitatum et aliarum raritatum in Bibliotheca repertarum consignatio
Inventarium der Bibliothek Seinen Excellenz des mit Todt abgegangenen
Grafens Johann Nepomuk Erdödy von Monyorokerek
und drin vorgefunden Mobilien und Antiquiteten²⁹

Az elhunyt gróf Erdödy I. Nepomuk János (1723–1789) volt, aki hivatali pályája legmagasabb tisztségét akkor nyerte, amikor 1772 és 1782 között a Magyar Kamara elnöke volt.³⁰ A ritkaságtárának egy másik leltárában (1789 körül) a kötése miatt értékes könyves tételt is regisztráltak.

„III. Mess-Kleder in einem beschlagenten Küste... 3. Ein Messbuch mit rothen Sammt, und mit Silber beschlagen – Liber pontificalis.”³¹

Két kisebb kastélyának összeírásából ismerjük a könyvek *inventariumát* is: Bohuszlavic és Vittenc.

A bohuszlavici³² kisebb kastély könyveinek összeírása a XVIII. század első felének egyik leginkább műértő mecénásának, Erdödy IV. Györgynek (1680–1759) a halála után történt, ezek a könyvek egyik fiához, I. Nepomuk Jánoshoz kerültek. A könyvtárat részletesen bemutató Pércsy András a fiú műveltségének dokumentumaként kezelte,³³ azonban magam inkább az apa kulturális látókörének jellemzésére tartom alkalmasnak. Az ő esetében is csak azzal a megszorítással, hogy bizonyára itt Bohuszlavicén tartották a kevésbé használt könyveket, az olvasottakat más házaikban. Történelmi párhuzamként említhetem Batthyány Károly József (1798–1772) könyvgyűjteményeit (Bécs, Trautmannsdorf, Payerspach).³⁴

²⁸ Bubryák Orsolyától kaptam a levéltári jelzetet.

²⁹ Haus-Hof-, und Staatsarchiv, Wien, Familienarchiv Erdödy, Lad. 82., fasc. 4. Nr. 17. (1789).

³⁰ FALLENBÜCHL Zoltán: A Magyar Kamara tisztviselői a XVIII. században. In: *Levéltári Közlemények* 40 (1970), 293. (Pércsy, 156–157. megállapította, Erdödy 1782-ben nem halála [ahogy Fallenbühl mondja], hanem betegsége miatt távozott posztjáról).

³¹ Bubryák, 501.

³² Bohuszlavic (Bogozsló, Trenčanská Bohuslavice, SK).

³³ Pércsy (2009).

³⁴ A herceg főként bécsi házában tartózkodott. Ez a gyűjtemény (közel 3000 kötet) egy modern könyvtár. Francia és német nyelven a kortárs szépirodalom, a történelmi és államelméleti munkák mellett teológiai érdeklődésének megfelelően janzenista művek sorakoztak könyvtárának polcain. Ezt mondhatnánk olvasott könyvnyagnak. A trautmannsdorfi monumentális (közel 4000 kötetes)

A Bohuszlavicén 1765 után³⁵ összeírt könyveket 184 tételben sorolták fel. Nyelvileg tekintve 61%-ban latin, 30% német.³⁶ Van még egyetlen magyar könyv, és 3 kötet francia.³⁷ Tematikusan a vallás és teológia van túlsúlyban (54%), magas azonban az orvosi és természetismereti művek aránya is (19,5%), kevés a történelem (4%), a többi sokféle témájú.³⁸ Maga Pércsy is jelezte, sok közülük XVI., illetve XVII. századi szerző műve,³⁹ de nem gondolt arra, hogy az apa szerzeményei. Nem figyelt arra sem, hogy az összeírást egy érdekes földrajzi mű részletes bemutatása követi, amely mű is ott volt a könyvtárban.

„Volumen I^{mm}. Atlas geographicus generalis, der vollständiger General-Atlas von allen vier Theilen der Welt, bestehend in mehreren Theill Homannischen Landcharten und Plans.”

A címet a kötetben szereplő 189 különféle ország- és várostérkép címléírása követi, gyakran azok kiadási évét is jelölve (1757 a legkésőbbi). Johann Baptist Homann (1664–1724) térképeiről van szó, amelyeket fia, Johann Christoph Homann (1703–1730), illetve ennek örököse, Johann Jacob Schatz (1691–1760) adott ki egyenként és atlasszá összefűzve is. A korban is értékes, drága atlasznak számított.

A magyar arisztokrácia olvasmányanyaga úgy tematikus, mint nyelvi összetételében sokat és gyorsan változott a XVIII. század közepén, 1740 és 1780 között.⁴⁰ Ez a változás

---

gyűjtemény az udvarházhoz illő, de feltehetően nem túl gyakran használt bibliotéka volt, tematikusan olyan, mint amit örökölhetett: ókori auktorok, egyházatyák kiadásainak sora, a XV–XVII. század nagy történetírói, filozófusai *opera omnia* editiói. A payersbachi kisebb könyvtár pedig a teológiai gyűjteménynek nevezhető, szintén a régebbi, XV–XVII. századi szerzők összes műveivel. Lásd ÖTVÖS Péter: Egy főúri könyvtár 1772-ből. In: *Adalékok a 16–20. századi magyar művelődés történetéhez.* (Szerk.): BÁLINT István János. Budapest: OSZK 1987, 129–142., ÖTVÖS Péter: Egy főúri könyvtár 1772-ből. In: *Magyar Könyvszemle* 103 (1987), 1–9., Péter ÖTVÖS: Eine Magnatenbibliothek aus dem Jahre 1772. In: *Vermittlung und Rezeption, Beiträge zu den geistesgeschichtlichen Berührungen in der Aufklärungszeit.* (Hg.): Bodo FEHLIG. Frankfurt am Main – Bern – New York: Lang 1987 (Opuscula Fenno-Ugrica Gottingsia 2), 89–104., ENIKŐ CSENKI: Über die Einbände der Batthyány-Bibliothek im Budapester Kunstgewerbemuseum. In: *Ars decorativa* 25 (2007), 59–68.

³⁵ Ez a dátum szerepel az egyik kéziratátétel után a jegyzéken.

³⁶ Fontosnak látom jelezni, hogy az 1741-ben kiadott pozsonyi könyvkereskedői katalógus (Franz Dominik Spaisser) nyelvi összetételében hasonló arányokat mutat, latin kétszer annyi, mint német, a némethez képest egyötödnyi magyar és francia könyv. Szlovák nyelvű nincsen. Vö. *Catalogus librorum in cruda materia ac compactorum qui venales prostant in officina Francisci Dominici Spaiser bibliopolae et civis Posoniensis, Anno 1741.* Posonii, Typis Royerianis.

³⁷ Pércsy, 163.

³⁸ Uo., 164.

³⁹ Uo., 166.

⁴⁰ Vö. MONOK István: *A hagyományos világ átváltozásai. Tanulmányok a XVIII. századi magyarországi könyvtárak történetéhez.* Budapest – Eger: Kossuth – Líceum, 2018 (Kulturális örökség), 103–129., MONOK István: *Beilleszkedni egy európai birodalomba. A könyvtár- és az olvasmánytörténet tanításai,*

jól követhető az Erdődy család példáján is, hiszen Erdődy Nepomuk János egy másik könyvtárának összeírását is ismerjük, a vittenci⁴¹ kastély gyűjteményéét.

Librorum Bibliothecae Vittencziensis,
tam Latini, Gallici et Germanici Idiomatis conscriptis
die 17^a octobris 1799.⁴²

Az összeírt könyveket nagyságuk (*formatum*) szerint csoportosítva sorolták fel 363 tételben, ami 845 kötetet jelentett. Egy-egy könyvsorozatot a sorozatcímnél említenek, de megadják, hogy hány kötetes. Így a Voltaire *összes művek* 14, Georges Louis Le Clerc de Buffon (1707–1788) *Naturgeschichte*je 13 kötetben, François Thomas Marie de Baculard d’Arnaud (1718–1805) *Oeuvres*-je 11 kötetben voltak meg. Mindössze 7(!) latin könyvet említenek, az Ovidius *operán* kívül mind jogi mű. Magyar vagy szlovák nyelvű könyv nincsen. Kettő olasz, 38 francia, emellett 317 tétel német. A német könyvanyag korszerű, szépirodalom, történelem, földrajz, de vannak orvosi könyvek is, például a vérmérsékletéről. Sok a francia szerző, figyelemre méltó Montesquieu *L’esprit des lois* című alapvetésének megléte. François Richer (1718–1790) érdekes jogi történetei (*Les causes célèbres*) 11 kötetben érdekelte az Erdődyeket, ahogy e műfaj német változatából is, a Freidrich Schiller (1759–1805) szerkesztette *Merkwürdige Rechtsfälle*ből is voltak darabok. Kétségtelen, kortársai könyvtárában a francia művek aránya már nagyobb volt, mint a vittenci gyűjteményben.⁴³

Erdődy Nepomuk János kamarai elnökről Staud Géza már 1962-ben,⁴⁴ majd Pércsy András 2009-ben⁴⁵ kiemelte kulturális mecenatúrájának azt a jellegét, amelylyel a városi közösségek művelődési lehetőségeit hangsúlyosan is szem előtt tartotta. A színházi, zenei mecenatúrája kapcsán hangsúlyozták ezt. Könyvtártörténetileg is igaznak bizonyul ez az állítás, hiszen pozsonyi házába⁴⁶ befogadta Weissenthaler úr olvasóköret (*Lesekabinet*). Ennek katalógusa meggyőzhet bennünket a visszavonult

1670–1826. Budapest – Sárospatak: L’Harmattan – Tokaj-Hegyajlai Egyetem 2025 (Europica varietas Tokajensis – Acta Universitatis Tokajensis Sárospatakini, Patrimonium culturale, Dissertationes, VI), 49–58.

⁴¹ Vittenc (Wittenz, Wittencz, Telnitz, Chtelnica, SK).

⁴² HHSt., FA Erdődy, Lad. 82., fasc. 4. Nr. 27. (1799). Bubryák Orsolyától kaptam a levéltári jelzetet.

⁴³ GRANASZTÓI Olga: *Francia könyvek magyar olvasói. A tiltott irodalom fogadtatása Magyarországon 1770–1810*. Budapest: Universitas – OSZK 2009b (Res libraria, III.), Granasztói (2009a), 139–153.

⁴⁴ STAUD Géza: *A magyar színháztörténet forrásai. I. kötet*. Budapest: Színháztudományi Intézet, Országos Színháztörténeti Múzeum 1962, 26, 112.

⁴⁵ Pércsy, 157.

⁴⁶ Az egykori Erdődy-palota mai címe: Bratislava, ulica Venturská, 1. Vö. BUBRYÁK Orsolya: Walch Máté és a pozsonyi Erdődy-palota. In: *Kő kövön: Dávid Ferenc 73. születésnapjára – Stein auf Stein: Festschrift für Ferenc Dávid*. (Szerk./Hg.): SZENTESI Edit/MENTÉNYI Klára/SIMON Anna. Budapest: Vince 2013, 631–666.

közhivatalnok Erdődy kulturális ízlésének modernségéről. Nem melleleg Weissenhaler (akinek életéről nem sikerült adatokat találni) személye az eddigi könyvtörténeti szakirodalomban a cenzúraakták világából ismert, mivel az általa terjesztett művek miatt eljárást indítottak ellene.⁴⁷ A *Lesekabineet* 1788-ban nyomtatott katalógusa⁴⁸ 2642 tételben sorolja az olvasható könyveket. Az Erdődy-palotában tehát a saját könyvtárak mellett⁴⁹ egy időre egy másik, jelentős gyűjtemény is elérhető volt a család tagjai számára. A könyvtártörténet-írás még adós annak a fejezetnek a megírásával, hogy sok nemesi és nagypolgári család engedélyezte azt, hogy a házaikban olvasóköri működjön. A XVIII. századból hat ilyen nyomtatott katalógus ismert, az első 1751-ből.⁵⁰

Az Erdődy család történetének forrásadottságai jók, mégis példájuk akkor, amikor olvasmányműveltségüket vizsgálnánk, arra utal, hogy nem lehet a pusztán valamelyik műveltségi területre vonatkozó ismereteket elválasztani a többitől. A család művészeti ízlésére, művészeti, építészeti mecenatúrájának történetére, általában a gyűjtéstörténetre vonatkozó források alapján kialakítható képhez nyugodtan alakíthatjuk a könyves műveltségről mondandókat. Tekintetbe véve azokat az ismereteket, amelyeket az egyes generációk oktatás-, illetve neveléstörténetéről tudunk, biztos állíthatjuk, hogy a család könyvgyűjteményei sem maradnak el nagyságban, tematikai és nyelvi modernségben a többi magyar arisztokráciától.

⁴⁷ KÓKAY György: Tiltott könyvek 1793-ban a pozsonyi olvasókabinetekben. In: *Magyar Könyvszemle* 119 (2003), 459–464., Granasztói (2009b), 150.

⁴⁸ *Verzeichniss deren Büchern, welche im Lesekabinet bey Herrn von Weissenhall in Gr[äflichen] Excellenz Grafen Johann Erdödischen Hause in der Venturgassen Nro 23 gegen den gewöhnlichen monatlichen Bezablungsbetrag ... zum Lesen ausgegeben werden ....* Pressburg 1788.

⁴⁹ Bubryák Orsolya tájékoztatása szerint a család könyvtára csak később került Galgócra Pozsonyból.

⁵⁰ *Catalogus universalis librorum theol[ogicorum], jurid[icorum], hist[oricorum], polit[icorum], medicorum, in suas classes alphabetico ordine digestus, Qui addito pretio proximo venales exstans Pestini apud Joannem Gerardum Mauss, in domo baronis Vetter, sub signo trium regum, 1751, Oder Verzeichnuss aller Theologisch- Juridisch- Historisch- Politisch- und Medicinischer Bücher, nach Alphabetischen Ordnung in seine Classen gesetzt, welche nebst beygesetzten nechsten Preiss zu finden seynd in Pest bey Johann Gerard Mauss im Baron Vetterischen Haus, bey dem Zeichen der Heil[igen] drey König, 1751.* Ofen, gedruckt bey Veronica Nottensteinin, Witwe.

THE ERDŐDY FAMILY IN THE EARLY MODERN HISTORY OF
HUNGARIAN LIBRARIES

Despite the fact that we are currently experiencing a renaissance in historical research into the aristocratic families of the Kingdom of Hungary, Transylvania, and Hungary, much fundamental research still needs to be done on the role of individual families in cultural history. The artistic patronage of several generations of the Erdődy family is well known, but strangely enough, we have an incomplete picture of their role in the history of libraries and reading. The lack of sources also makes it difficult to form a complete picture. In this study, the author examines references to books in previously published sources, highlighting their novelty from the perspective of retrospective national bibliography or changes in reading tastes.

The novelty of the study lies in the characterization of the reading habits of János Erdődy I. Nepomuk (1723–1789) based on the catalogues of his libraries in Bohuslavice and Witten, as well as in highlighting the fact that Erdődy, as a patron, was a particularly strong supporter of cultural life in Pozsony. Not only did he support theatre and music, but he also hosted one of the first reading circles (*Lesekabinet*) in his own city palace in 1788.